

FN-Veteranerna Kongo

Historik och verksamhet

Inledning

FN-Veteranerna Kongo är kamratföreningen för svenska FN-veteraner som tjänstgjort i Kongo-Léopoldville. Föreningen ingår i Sveriges Veteranförbund. Den organiserar veteraner från FN:s fredsbevarande styrkor i Kongo, ONUC, under Kongokrisen 1960–1964, samt veteraner från MONUC i Kongo-Kinshasa, där svenskar deltog 2003–2004.

Föreningen arbetar för att stödja veteranerna och bevaka deras intressen. Den samlar också in medel för humanitära ändamål i Kongo. Genom hjälpfonden har föreningen bland annat stött Panzisyukhuset i Bukavu med flera donationer. Föreningen stödjer även verksamheten vid Fredsmuseet på Uppsala slott, Dag Hammarskjölds Backåkra och Dag Hammarskjöldfonden.

Föreningen har under lång tid deltagit aktivt i det offentliga veteranarbetet. Den har medverkat vid FN-dagen, Veterandagen, veteranträffen ÖS och Veteranparaden i Stockholm, alltid med föreningens fana. Medlemmarna är också aktiva i Sveriges Veteranförbunds lokalföreningar och deltar i träffar och arrangemang runt om i landet.

Föreningens tillkomst

Kongo-veteranernas första årsmöte hölls i Gävle 1980. En av drivkrafterna bakom bildandet var att bemöta den kritik som Kongo-soldaterna hade fått utstå i medier under 1970-talet, där de orättvist anklagades för brutalitet och rasism. Man ville också uppmärksamma att 20 år hade gått sedan den svenska FN-insatsen i Kongo inleddes 1960.

Förberedelserna började 1978. Karl Erik Håkansson från Växjö kontaktade Knuth Göransson i Olofström och föreslog att en kamratförening skulle bildas för vapenbröder som tjänstgjort i Kongo. Göransson tog upp idén och skickade en inbjudan till dem som tillhört stabskompaniet i bataljon XII till en träff i Örebro den 3–4 juni. Träffen samlade 55 deltagare, som beslutade att bilda en förening med namnet **FN-veteranerna XII/XIV Kongo**.

En interimsstyrelse bildades och drog under 1979 upp riktlinjer för medlemsvärvning och för ett första riksmöte i Gävle året därpå. Knuth Göransson valdes till ordförande. Föreningen hade då 214 medlemmar, varav 69 deltog i mötet.

1981 inrättades hjälpfonden, som tar emot frivilliga bidrag från medlemmarna och används till hjälpverksamhet i Kongo. Under föreningens första år planerades en resa till Kongo, men den kunde inte genomföras på grund av osäkra förhållanden i landet.

1986 ändrades föreningens namn till **FN-veteranerna Kongo Zaire**. Därefter välkomnades samtliga som tjänstgjort i Kongo som medlemmar. Knuth Göransson var ordförande fram till årsmötet 1989. Vid hans avgång hade föreningen 345 medlemmar.

Ordförandelängd

Knuth Göransson var föreningens första ordförande och ledde verksamheten fram till årsmötet 1989.

Sten Wiberg från Solna, major i Kongo, var ordförande från 1989 till 1991. Han kvarstod därefter i styrelsen ytterligare något år och representerade föreningen i den kommitté som beslutade att uppföra Minnesmonumentet över omkomna FN-soldater vid Sjöhistoriska museet i Stockholm. Monumentet invigdes av Konungen 1995.

Ingmar Håkansson från Rosersberg var ordförande 1991–2002. Under hans tid ökade medlemsantalet till 553 personer, vilket noterades som toppnotering 1998. Årsmötena var välbesökta, delvis tack vare att veteranernas fruar och sambor bjöds in.

Karl Olof Fransson valdes till ordförande vid årsmötet 2002, första gången mötet hölls på Ledningsregementet i Enköping. Han var ordförande i 20 år och efterträddes 2022 av **Bengt Wicksén**.

Namn, organisation och utveckling

2003 blev svenskar som tjänstgjort i dagens Kongo genom MONUC medlemmar i föreningen.

2004 ändrades föreningens namn till **FN-Veteranerna Kongo**. Namnet Zaire föll bort, liksom logotypen med facklan.

2006 slöts ett samarbetsavtal med Förbundet Fredsbaskarna Sverige. Avtalet formaliserade ett redan etablerat samarbete, särskilt genom tidningen *Fredsbaskern*, tidigare *Bataljonsbladet*.

Från 2023 blev föreningen en sektion inom Sveriges Veteranförbund. Bakgrunden var ett sedan 2014 väl fungerande samverkansavtal med SVF samt behovet av en långsiktigt hållbar administrativ lösning. Förslaget innebar att Kongoveteranernas medlemmar också blev medlemmar i SVF, att Sveriges Veteranförbund övertog det administrativa arbetet och att medlemmarna kunde få direkt hjälp av kansliet. Föreningens verksamhet, historia och identitet fortsatte inom denna ram.

FN-dagens firande i Stockholm

FN-monumentet vid Djurgårdsbrunnsvikens strand invigdes 1995 och är ägnat de svenskar som omkommit i FN-tjänst. Monumentet skapades av Liss Eriksson och förvaltas av Statens fastighetsverk.

Från början deltog Försvarsmakten, Rikspolisstyrelsen, Fredsbaskrarna och Kongoveteranerna i ceremonin. När Försvarsmakten 2008 valde att koncentrera sitt deltagande till FN:s internationella fredssoldatdag, Veterandagen den 29 maj, tog Kongoveteranerna över ansvaret för att högtidlighålla FN-dagen i Stockholm.

Sedan dess har föreningen varje år hållit minnesstund vid monumentet med tal, musik, kransnedläggningar och ljusständning. Firandet samlar i dag mellan 50 och 150 deltagare och genomförs tillsammans med övriga veteranorganisationer. FN-dagen i Stockholm har därmed blivit en årlig påminnelse om de 87 svenskar som mist livet i FN-tjänst och de över 120 000 som deltagit i internationella insatser sedan 1956.

Veterandagen och återkommande verksamhet

Föreningen har under lång tid deltagit i Veterandagen den 29 maj, både i ceremonierna och i veteranparaderna i Stockholm. Den har också återkommande deltagit vid veteranträffen ÖS i Halmstad, ofta med föreningens fana i parader och samlingar.

Utöver dessa återkommande arrangemang har föreningen medverkat i minneshögtider, seminarier, föredrag, bokutgivning, filmvisningar och resor med koppling till Kongoinsatsen, Dag Hammarskjöld och svenska veteraners historia.

Arbetet för erkännande

Till årsmötet 1998 inkom en motion från Jarl Lundgren om att Nobels fredspris 1988 hade tilldelats Förenta nationernas väpnade styrkor, men att prispengarna tio år senare ännu inte hade använts utan stod kvar på ett konto i New York. Styrelsen fick årsmötets uppdrag att driva frågan vidare.

Brevväxling skedde med Nobelinstitutet i Oslo och Sveriges ständiga representation vid FN i New York. Artiklar publicerades i flera tidningar och avslutades med formuleringen:

”Världsorganisationens hantering och förvaltning av fredspriset 1988 är en djup kränkning av alla världens FN-soldater.”

Sveriges dåvarande FN-ambassadör Pierre Schori lyfte frågan på högsta FN-nivå. År 2003 kom prispengarna till användning. På FN-dagen den 24 oktober avtäckte Kofi Annan ett glasmonument i North Garden vid FN-skrapan i New York till minne av stupade FN-soldater

världen över. Enligt en svensk FN-diplomat bidrog Kongo-veteranernas kampanj väsentligt till att monumentet uppfördes.

Katangakorset

Föreningens symbol och logotyp är **Katangakorset**. Det var ursprungligen ett traditionellt kopparformat betalningsmedel från Katangaprovinsen i Kongo. Korset har blivit en stark minnessymbol för insatsen och för de kamrater som stupade.

Sedan 2004 används Katangakorset som föreningens hedersnål. Den har delats ut till bland andra Margot Wallström, prins Carl Philip, Peter Hultqvist och Mikael Persbrandt.

Filmen *Kongoveteranerna*

Journalisten och filmaren Marika Griehsel producerade dokumentärfilmen *Kongoveteranerna*, som hade premiär i SVT2 den 23 oktober 2014. Filmen bygger på ett tiotal svenska FN-soldaters upplevelser från insatsen i Kongo och har visats flera gånger i SVT samt getts ut på DVD. Den har även visats under Almedalsveckan.

Filmen *Kongo 61*

Producerad av Pannrummet för Sveriges Veteranförbund delfinansierad av Kongoveteranerna, skildrar en av Sveriges mest intensiva och prövande insatser i modern tid. Intervjuer med föreningens medlemmar som även bidragit med bilder och filmklipp.

Årsvis översikt

2005

Styrelsen inbjöds att delta i minneshögtiden för Dag Hammarskjöld i Backåkra den 29 juli. Regeringen stod som värd och inbjudan var undertecknad av statsminister Göran Persson. Samma dag representerades föreningen vid högtidligheterna i Uppsala vid Dag Hammarskjölds grav och i domkyrkan, bland annat med fanbärare.

2008

Armémuseum i Stockholm bjöd in föreningen att hålla sitt årsmöte på museet i samband med invigningen av utställningen *Svensk FN-trupp i Kongo 1960–1964*, till vilken ÖB Håkan Syrén var inbjuden.

Bland gästerna fanns pastor Elie Kabwe från Franska reformerta kyrkan i Stockholm. Han växte upp i balubalägre i Elisabethville och tackade i sitt tal de svenska soldater som tjänstgjorde där 1961–1962 med orden: "Ni räddade våra liv."

Vid årsmötet deltog även internationella gäster. Från Irland kom representanter från Irländska FN-förbundet, Tom Kenny och Danny Bradley, samt Erik Kennes från Afrikamuseet i Belgien.

2009

Vid en ceremoni på Armémuseum den 23 oktober tilldelades Försvarsmaktens belöningsmedalj för internationella insatser i guld till tolv Kongoveteraner, varav tre postumt, för insatser i striderna i Katanga i september 1961. Medaljerna delades ut av ÖB Sverker Göranson.

2010

Året var ett jubileumsår. Det var 50 år sedan bataljonerna 8 och 10 sändes till Kongo och 30 år sedan föreningen bildades.

Årsmötets hedersgäster i Enköping var ÖB Sverker Göranson och doktor Peter Wallenberg, som berättade om sin tid som representant för Atlas Copco i Afrika på 1960-talet. På årsmötesdagen erhöll föreningen ett brev från Kung Carl XVI Gustaf med formuleringen: "Min stora uppskattning för det mod som visades och de offer som gjordes i fredens tjänst."

2011

Veterandagen den 29 maj fick statsceremoniell status. Försvarsmakten inrättade medaljen Sårad i strid, och ÖB Sverker Göranson delade ut de första medaljerna till Kongoveteraner. Föreningen bistod med dokumentation.

Samma år utsågs Stig von Bayer av Sveriges Veteranförbund till Peacekeeper of the Year, Årets Veteran.

Den 12 oktober besökte FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon Dag Hammarskjölds grav i Uppsala. På Utrikesdepartementets begäran tjänstgjorde Torgny Svedberg, Roland Lindholm och Bror Svärd som hedersvakter vid kransnedläggningen.

2012

Överstelöjtnant Anders Stach gästade årsmötet i Enköping och presenterade Försvarsmaktens nyinrättade Veteranavdelning.

Under senhösten organiserade Pelle Mohlin en resa till Afrika för veteraner. Besök gjordes i bland annat Ndola, Elisabethville och Kamina. En höjdpunkt var besöket i Ndola i Zambia, där en minnesplatta avtäcktes vid Dag Hammarskjölds minnesmonument på platsen där planet störtade.

2013

Ambassadör Hans Corell besökte årsmötet i Enköping och höll föredraget *Förmår FN att leva upp till organisationens ändamål?*

Vid ett seminarium på Armémuseum den 3 december överlämnade Kalle Fransson 25 000 kronor från föreningens hjälpfond till Panzisyukhuset i Bukavu. Gåvan togs emot av doktor Denis Mukwege under ett Sverigebesök.

2014

Vid årsmötet den 26 april i Enköping avgick Rune Brink som kassör efter 12 år.

På Veterandagen den 29 maj i Stockholm hyllades Kongoveteranerna i högtidstalen av försvarsminister Karin Enström och ÖB Sverker Göranson, då det var 50 år sedan den svenska insatsen i Kongo avslutades. Vid en särskild ceremoni efteråt mottog alla Kongoveteraner Överbefälhavarens Coin.

Marika Griehsels dokumentärfilm *Kongoveteranerna* hade premiär i SVT2 den 23 oktober.

2015

Hedersgäst vid årsmötet var utrikesminister Margot Wallström. Hon inledde sitt anförande med orden: "Det viktigaste jag har att säga i dag är: Ett stort tack från regeringen för era insatser i Kongo."

Vid Veterandagen den 29 maj marscherade veteraner för första gången genom Stockholm, från Centralstationen till Minnesmonumentet på Norra Djurgården.

Den 6 oktober avtackades ÖB Sverker Göranson av en delegation från föreningen. Ordförande Kalle Fransson höll ett tacktal och överlämnade ett graverat Katangakors på träplatta.

Föreningens sekreterare Bror Svärd gav också ut boken *Mirasa – Jakthövdingen från Mjölby*.

2016

Årsmötet innehöll föredrag av general Anders Brännström samt visning av filmen om dr Denis Mukwege, där Kongoveteranerna medverkar.

Teater Tribunalen i Stockholm satte upp pjäsen *Kongo – en pjäs om Sverige*, baserad på intervjuer med Kongoveteraner.

Föreningen samlade in 40 000 kronor till Panzi-sjukhuset i östra Kongo. Stödet överlämnades till Denis Mukwege vid en ceremoni i riksdagshuset.

2017

I april besökte tio Kongoveteraner New York. Höjdpunkten var besöket vid FN:s högkvarter den 5 april, där delegationen togs emot av Sveriges FN-representation och deltog i en kransnedläggning vid Hammarskjölds meditationsrum.

Vid årsmötet talade Karin Abbott Karlsson från Dag Hammarskjöld Foundation och försvarsminister Peter Hultqvist.

2018

Den 22 april besökte FN:s generalsekreterare Antonio Guterres Uppsala. Flera Kongoveteraner närvarade.

Årsmötet hölls den 5 maj på Ledningsregementet i Enköping. Cirka 110 personer deltog. Maria Baard höll föredrag om Panzisyukhusets verksamhet och 25 000 kronor överlämnades från hjälpfonden. Anders Stach talade om sitt uppdrag i Korea.

Föreningen deltog samma år vid namngivningen av Veteranparken i Uppsala, Veterandagen i Stockholm, veteranträffen ÖS i Halmstad och FN-dagen vid minnesmärket i Stockholm.

En grupp från Irlands IUNVA gästade också föreningen i samband med Veterandagen. Senare under året reste Bengt Wicksén och Stig von Bayer till Ndola för att undersöka skicket på Dag Hammarskjölds minnesmärke.

2019

Årsmötet hölls den 11 maj på Ledningsregementet i Enköping. Temat var Dag Hammarskjöld. Anders Roxén presenterade filmen om teorin kring nedskjutningen av Hammarskjölds plan. Generalmajor Lars Eksell talade om försvarets nya organisation och överste Torbjörn Larsson från Veterancentrum talade om veteranarbetet och forskningen kring utlandsveteraner.

Föreningen deltog samma år i en filmvisning om Hammarskjöld, Veterandagen, veteranträffen ÖS i Halmstad och FN-dagen vid Sjöhistoriska museet. En mindre grupp reste också till Bryssel.

2020

Inget årsmöte kunde hållas på grund av coronapandemin. En nedbantad Veterandag genomfördes utan läktare och åskådare.

Föreningen beslutade att skänka 20 000 kronor till MAF, De flygande läkarna. Under året bidrog Bengt Wicksén till att en ny vattenpump kom till stånd vid Dag Hammarskjölds monument i Ndola.

Radiodokumentären om upplevelserna i Kongo, producerad av Anders Carlborg, publicerades under året.

Utställningen *Basker Blå* genomfördes med Bror Svärd och Erik Brage. Samma år utsågs Stig Pettersson till Årets Veteran.

2021

Pandemin och förbud mot större samlingar innebar låg aktivitet, och något årsmöte kunde inte hållas.

Försvarsmaktens medalj för sårad i strid utdelades av kungen vid en informell veterandag på distans till Kenneth Nyberg med anledning av striden i Kongo 1961.

Det var också 60 år sedan Dag Hammarskjöld dog. Minnesstunder hölls på flera håll, bland annat i Backåkra. Bengt Wicksén bjöds in till minnesceremonin i Ndola, Zambia.

2022

Verksamhetsberättelse saknas för året, men verksamheten präglades fortfarande av sviterna efter pandemin.

Samma år delades 40 000 kronor ut till Panzi-sjukhuset och MAF. Vid årsmötet medverkade bland andra Mats Fogelmark, Shain Olesson Eghraghii, Johan Klang och Sverker Göranson.

Under FN-dagen invigdes Dag Hammarskjölds byst vid FN-monumentet på Djurgården tillsammans med prins Carl Philip och Ann Linde.

2023

Årsmötet hölls på Ledningsregementet i Enköping den 21–23 april. Den viktigaste punkten var ändringen av stadgarna i samband med anslutningen till Sveriges Veteranförbund.

Efter årsmötet höll David Bergman föredrag om stridens psykologi. Mats Fogelmark från Veterancentrum informerade om verksamheten och det dåvarande politiska läget i omvärlden.

På Veterandagen bar Göran Rydén Kongofanan i Veteranparaden från Kungsträdgården till Gärdet. FN-dagen den 24 oktober uppmärksammades med tal, kransnedläggning och ljusständning vid FN-monumentet och Hammarskjöld-bysten på Djurgården.

I december deltog flera Kongoveteraner vid premiären av filmen *Hammarskjöld*. Styrelsen beslutade också att tilldela Mikael Persbrandt Katangakorset.

Försvarsmakten producerade under året filmen *Gammal möter ung – Kongoveteran möter Maliveteran*, där Bengt Wicksén möter maliveteranen Cecilia.

2024

I februari representerade Eric Brage och Göran Rydén Kongoveteranerna när Kongo-Kinshasas nye ambassadör lade krans vid Hammarskjöldbysten på Djurgården.

På Veterandagen den 29 maj bar Göran Rydén och Sven Erik Stenberg Kongoveteranernas fana från Kungsträdgården till Gärdet. Göran Rydén tilldelades Sveriges Veteranförbunds förtjänstmedalj i silver.

Samma år gick Stig von Bayer bort. Han begravdes i Gustav Vasa kyrka i Stockholm och ett antal Kongoveteraner tog där ett sista farväl.

Årsmötet hölls på Ledningsregementet i Enköping den 14–16 juni. Efter årsmötet talade Jacques Mwepu, Staffan Carlsson och Ann Linde.

Under hösten fick filmproducenten Pannrummet i uppdrag att skapa en Youtube-film om Kongooperationerna 1960–1962. Per Carlborg, Karl Olof Fransson, Rolf Noberg och flera andra bidrog med material.

2025

År 2025 markerades av lanseringen av dokumentärfilmen *Kongo 61* på Youtube. Filmen skildrar Kongoveteranernas berättelser från Sveriges mest krävande FN-insats med dagböcker, brev, fotografier och personliga minnen som grund.

Vid årsmötet deltog Försvarmaktens Veterancentrum. Peter Hultqvist talade om "Ukraina, Europa, Sverige och kriget", och Henrik Råsbrant, tidigare ambassadör i Kongo-Kinshasa, delade sina erfarenheter från åren 1999–2004. LG Nyholm och Andreas Holmberg berättade om sitt historieprojekt om stupade veteraner och kulturmärkning av gravar.

Porträtt

Stig von Bayer

Stig von Bayer (1937–2024) var svensk officer, författare och en av de mest kända svenska FN-veteranerna. Han växte upp delvis i Kongo och talade både franska och swahili. Under Kongokrisen tjänstgjorde han som tolk, förbindelseofficer och underrättelsechef och blev en av de svenska soldater som vistades längst i insatsen. För sina insatser, bland annat vid räddningen av missionärer 1964, belönades han med Vasamedaljen.

Efter Kongo fortsatte han i FN:s tjänst, bland annat på Cypern, och deltog senare i uppdrag för Röda Korset, FN och EU i flera konfliktdrabbade områden. Han skadades själv i strid och tilldelades Försvarmaktens medalj för sårade i strid.

Stig von Bayer var också en av initiativtagarna till föreningen Kongoveteranerna 1980. Med sin erfarenhet och sitt engagemang blev han en central gestalt i svensk veteranrörelse.

Torsten Stålnacke

Torsten Stålnacke (1933–2012) var en av Sveriges mest uppmärksammade FN-soldater, känd för sitt mod och sin uthållighet under Kongoinsatsen. Han hade tidigare tjänstgjort i Suez och Gaza 1956–1957, men det var i Kongo 1961 som hans namn blev en del av svensk FN-historia.

Under en strid den 14 september 1961 besköts ett flyktingläger av pansarfordon. Stålnacke agerade då på egen hand, ryckte fram med granatgevär och slog ut ett fordon samt flera fiendepositioner. I anfallet träffades han själv svårt i käken, en skada som krävde 33 operationer under resten av hans liv. Trots detta lyckades han dra sig tillbaka och hjälpa kamrater i säkerhet.

För sin insats belönades han 1962 med Vasamedaljen för utomordentligt mod och människolivräddande insats. Han återvände senare till FN-tjänst på Cypern och tilldelades 2012 Försvarmaktens medalj för sårade i strid.

Efter åren som FN-soldat levde Stålnacke ett mer stillsamt liv. Han drev restaurang i Helsingborg och senare pensionatet Pelikanen i Sälen, där han bodde fram till sin pensionering.

Överste Carl Jonas Waern

Carl Jonas Waern (1915–2003) var officer i svenska armén och blev en av de mest kända svenska befälhavarna inom internationell fredsbevakning. Han tog officersexamen vid Krigsskolan Karlberg 1937 och gjorde därefter karriär i pansartrupperna, bland annat vid Skånska pansarregementet P 2.

När FN 1960 kallade på svensk trupp till Kongo-krisen utsågs Waern till chef för den svenska bataljonen XI, senare bataljon XII, som sändes till Katanga. Han ledde förbandet under de hårda striderna i Elisabethville i december 1961, då svenska soldater för första gången sedan 1809 deltog i regelrätta strider.

Efter hemkomsten fortsatte Waern sin karriär inom armén. Han befordrades till överste och innehade flera ledande befattningar, bland annat som regementschef. Erfarenheterna från Kongo och kontakten med de svenska FN-soldaterna kom att få stor betydelse även senare.

Återkommande huvudområden i föreningens verksamhet

Kamratstöd och gemenskap

Föreningen har varit en samlingsplats för veteraner från Kongoinsatsen och senare MONUC. Årsmöten, återträffar, resor och högtider har varit viktiga delar av verksamheten.

Minnesvård och ceremonier

Föreningen har deltagit i och organiserat minneshögtider, kransnedläggningar, FN-dagsfirande, Veterandagen och andra ceremonier med anknytning till svenska veteraner och Dag Hammarskjöld.

Humanitärt stöd

Genom hjälpfonden har föreningen lämnat ekonomiskt stöd till bland annat Panzisjukhuset i Bukavu och MAF, De flygande läkarna.

Dokumentation och historieskrivning

Föreningen har medverkat till böcker, filmer, dokumentärer, utställningar och föredrag om Kongoinsatsen och svenska veteraners erfarenheter.

Samarbete

Föreningen har samarbetat med Sveriges Veteranförbund, Fredsbaskrarna, Veterancentrum, Armémuseum, Svenska FN-förbundet, Folke Bernadotteakademin, Backåkra museét, Medströms bokförlag, Försvarmaktens Veterancentrum och andra aktörer.

Särskilda milstolpar

- 1980: Första årsmötet i Gävle
- 1981: Hjälpfonden inrättas
- 1986: Namnbyte till FN-veteranerna Kongo Zaire
- 1995: Traditionen med FN-dagen vid monumentet på Djurgården inleds
- 2003: MONUC-veteraner blir medlemmar
- 2004: Namnbyte till FN-Veteranerna Kongo
- 2008: Kongoveteranerna tar över huvudansvaret för FN-dagens firande i Stockholm
- 2009: Tolv Kongoveteraner tilldelas Försvarmaktens belöningsmedalj i guld
- 2014: Dokumentärfilmen *Kongoveteranerna* har premiär på SVT
- 2022: Dag Hammarskjölds byst invigs vid FN-monumentet på Djurgården
- 2023: Föreningen blir sektion inom Sveriges Veteranförbund
- 2025: Dokumentärfilmen *Kongo 61* lanseras